

Når vi miljömålen?

Sammanfattning av 2018 års uppföljning av miljömålen i Norrbottens län

Länsstyrelsen
Norrbotten

Titel	Når vi miljömålen? Sammanfattning av 2018 års uppföljning av miljömålen i Norrbotten Länsstyrelsen Norrbotten. Rapportserie nr 1/2019
Foton	Jörgen Naalisvaara där inget annat anges
Kontaktperson	Jörgen Naalisvaara Länsstyrelsen i Norrbottens län 971 86 Luleå Telefon: 010-225 50 00 E-post: norrbotten@lansstyrelsen.se Internet: http://www.lansstyrelsen.se/norrbotten
Rapportnummer	1/2019
ISSN	0283-9636

Regional årlig uppföljning av miljömålen – Norrbotten 2018

I Norrbotten bedöms fyra av miljökvalitetsmålen vara nära att nås till år 2020. Nio mål kommer inte att nås till 2020 med idag beslutade styrmedel. *Frisk luft, Bara naturlig försurning, Ingen övergödning, Storslagen fjällmiljö* anses vara nära att nås. Tre miljökvalitetsmål bedöms nationellt.

Ur ett nationellt perspektiv har Norrbotten kvar stora arealer natur med låg påverkan av storskalig markanvändning. Samtidigt har länet arealer som är kraftigt påverkad av markanvändning och exploatering.

I länet ses en ökad medvetenhet kring miljö- och hållbarhetsfrågor. Nytt åtgärdsprogram för att nå regionala miljö-, klimat- och energimål, fastställdes under hösten 2018. Arvidsjaurs och Gällivare kommuner har under 2018 antagit nya lokala miljömål.

I Norrbottens skogs- och kustland samt i Bottenviken är naturen påverkad av en intensiv mark- och vattenanvändning. I fjällen och i det fjällnära området bedöms situationen vara mer positiv.

Det moderna skogsbruket påverkar skog, vatten och våtmarker. En stor andel av det som avverkas idag i länet är skog som har lång kontinuitet. Insatser för bättre miljöhänsyn vid avverkning pågår men miljöhänsynen har fortfarande brister. Stora projekt för vattendragsrestaurering pågår i länet men ändå är en mycket stor andel av sjöarna och vattendragen påverkade av bland annat vägtrummor och gamla flottledsrensningar. De övergödningsproblem som finns är främst lokala. Den pågående satsningen på områdesskydd är viktig för bevarandet av många naturtyper och arter.

Inom jordbruket har nedläggningar skett och pågår fortfarande; något som leder till att kulturmiljöer och hävdgynnade arter minskar. Minskande befolkning i glesbygden påverkar boendemiljön bland annat genom försämrad tillgång till service. I många av länets tätorter råder å andra sidan bostadsbrist och bebyggelsetryck, vilket ofta påverkar kulturmiljövärden och andra stadsbyggnadsvärden negativt. Länet är industritungt och har relativt höga utsläpp till luften. Utsläppen av växthusgaser har ökat med 8,5 procent mellan 1990 och 2016. Luftkvaliteten är i stora delar av länet god men är lokalt, stundtals dålig.

Längs länets kust finns sulfidjordar som i samband med markanvändning kan orsaka kraftig försurning och höga metallhalter. Miljögifter är ett stort problem i många vattenmiljöer, som exempelvis kvicksilver i insjöar och dioxin i havet.

Renskötseln är nödvändig för att upprätthålla naturbetesmarkerna i fjällen. De pågående klimatförändringarna påverkar naturmiljöerna, inte minst fjällen.

Sexton miljökvalitetsmål och ett generationsmål

Sveriges miljömålssystem innehåller ett generationsmål, sexton miljökvalitetsmål och för tillfället tjugonio etappmål. Etappmålen utvärderas ej regionalt.

Länsstyrelsen ansvarar för att följa upp det regionala miljömålsarbetet samt bidra med underlag till Naturvårdsverkets årliga rapportering till regeringen om utvecklingen mot miljökvalitetsmålen och generationsmålet. Skogsstyrelsen ansvarar för den regionala uppföljningen av miljökvalitetsmålet *Levande skogar*.

Miljökvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Det finns även preciseringar av miljökvalitetsmålen (redovisas ej i denna rapport) som förtydligar målen. Alla miljökvalitetsmålen redovisas nedan, tillsammans med sammanfattningar av resultaten från uppföljningen som gjordes i november 2018, för tre av målen gjordes bedömningen av måluppfyllelse samt utvecklingen nationellt i januari 2019.

Sist i rapporten redovisas mer utförligt exempel på åtgärder som genomförts under året samt vilka fler åtgärder som krävs för att nå miljömålen.

Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som behöver ske inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Den regionala uppföljningen av generationsmålet redovisas inte i denna rapport.

Mer information om miljömålen och resultaten från de årliga uppföljningarna, både regionala och nationella, finns på www.sverigesmiljomal.se samt på Länsstyrelsens webbsida.

Begränsad klimatpåverkan

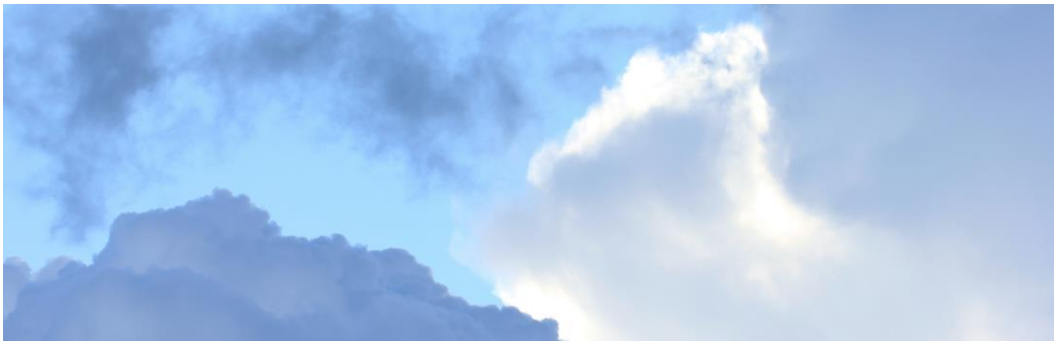
"Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås."

(Nationell bedömning)

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2050 med beslutade styrmedel. Utvecklingen i miljön är negativ.

De globala koldioxidutsläppen har ökat och halterna av växthusgaser i atmosfären har nått nya rekordnivåer under 2017. Jämfört med den förindustriella nivån har halterna av koldioxid i atmosfären ökat med drygt 40 procent. I Norrbottens län har utsläppen av växthusgaser ökat med 8,5 procent mellan åren 1990 och 2016. Nationellt har de svenska växthusgasutsläppen minskat sedan basåret 1990 men utsläppen av växthusgaser som den svenska konsumtionen ger upphov till har ökat.

Frisk luft

"Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas."

Målet är nära att nås. Utvecklingen bedöms som positiv. Det är möjligt att uppnå flera av målets preciseringar till år 2020, men inte alla.

Bakgrundsluften är mycket bättre i Norrbotten än vad den är i södra Sverige där förorenad luft i större utsträckning kommer in från andra länder. Halterna av marknära ozon är dock ofta tillräckligt höga för att skada växtlighet. Utsläppen av flera skadliga ämnen har minskat i länet. Men vid hårt trafikerade vägar i tätorter och även i mindre orter där vedeldning är vanligt, kan luften bli hälsoskadlig. Därför är lokalt åtgärdsarbete betydelsefullt.

Bara naturlig försurning

"De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hällristningar."

Miljökvalitetsmålet är nära att nås. Utvecklingen i miljön är neutral.

I Norrbotten bedöms försurning orsakad av människan främst påverka länets kustnära miljöer. Denna påverkan orsakas av markanvändning i områden med sura sulfatjordar. För försurning via atmosfäriskt nedfall finns tillräckliga beslutade styrmedel. Medvetenheten om sura sulfatjordar har ökat de senaste åren och det finns en vilja att lösa problem som rör hantering av sura sulfatjordar i samband med markanvändning. Det finns dock en tendens till att sådan markanvändning ökar eftersom områden med sur sulfatjord ofta sammanfaller med Norrbottens mest tätbefolkade områden.

Giftfri miljö

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna."

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Det går inte att se en tydlig trend för utvecklingen i miljön.

I Norrbotten finns förhöjda halter av miljöfarliga ämnen som kan härledas till både lokala och långväga källor. Bland annat påträffas förhöjda halter av kvicksilver i fisk från sjöar och dioxiner i fet fisk från Bottenviken. Även metallbelastningen från sulfidjordsområden kan vara omfattande. Giftfri miljö är ett svårt mål att nå till följd av bland annat långsam åtgärdstakt för förorenade områden, expansiv industri, många diffusa källor och att många av miljögifterna är långlivade. Belastningen av miljögifter minskar som följd av styrmedel och åtgärder. Under senare år har även mycket hänt gällande kunskapsuppbyggnad, framför allt genom övervakning av miljögifter och tillsyn av verksamheter. Ett prioriterat område för framtiden är miljögifter i inomhusmiljön, till exempel barnartiklar och byggmaterial.

Skyddande ozonskikt

"Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning."

Ja (Nationell bedömning)

Målet nås med i dag beslutade styrmedel. Det går inte att se en tydlig trend för utvecklingen. Problemet med ozonskiktet är globalt.

Den negativa påverkan på ozonskiktet av ozonnedbrytande ämnen har minskat. Utsläppen fortsätter att minska för de flesta ozonnedbrytande ämnen, både globalt och nationellt. Arbetet inom Montrealprotokollet fortsätter fungera bra. Det råder dock en ökad osäkerhet, bland annat om klimatets påverkan på ozonskiktet. På regional nivå är det viktigt att förbättra omhändertagandet av rivningsavfall med CFC (ozonnedbrytande klorfluorkarboner).

Säker strålmiljö

"Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning."

(Nationell bedömning)

Miljökvalitetsmålet är nära att nås. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Inom flera områden är strålsäkerheten god men antalet fall av hudcancer har ökat under lång tid. Att minska exponeringen för UV-strålning är avgörande för att minska antalet hudcancerfall. Det kräver förändrade attityder och beteenden kring utseende och solning.

Ingen övergödning

"Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten."

Miljökvalitetsmålet är nära att nås. Bedömningen för utveckling i miljön är neutral.

Norrbotten har en liten befolkning och liten andel jordbruksmark och har därför inte så stora problem med övergödning. Det finns cirka 100 vatten i länet som är övergödda och problemen är ofta lokalt avgränsade där bebyggelse eller markanvändningen i området orsakar näringsbelastningen. Åtgärder genomförs dock inte i tillräcklig omfattning. En farhåga inför framtiden är ett allt mer intensifierat skogsbruk.

Foto: Länsstyrelsen Norrbotten

Levande sjöar och vattendrag

"Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen i miljön är positiv.

Sett ur ett nationellt perspektiv har Norrbotten en hög andel sjöar och vattendrag med god och hög status och liten påverkan. Det största problemet är fysisk påverkan. Om vi lever upp till EU:s vattendirektiv och den gemensamma fiskeripolitiken så ges förutsättningar att nå delar av målet. Återställning och skydd av värdefulla natur- och kulturmiljöer behöver öka rejält. Miljöhänsynen vid vissa verksamheter brister vilket ökar belastningen på miljön. Påverkan från klimatförändringar börjar synas allt mer med kortare isperiod och varmvattensarter som sprider sig.

Grundvatten av god kvalitet

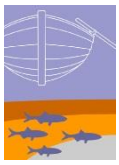
"Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen i miljön bedöms vara neutral.

Tillgången och kvaliteten på grundvattnet är generellt sett god i länet. Dock saknar många vattentäkter ett fullgott skydd och kännedomen om grundvattnets kvalitet och kvantitet är dålig i många områden. Bristen på kunskapsunderlag gör att det i dagsläget är svårt att göra en tillförlitlig utvärdering av miljötillståndet för grundvatten. Kommunernas

arbete med att etablera vattenskyddsområden går sakta framåt. Det finns relativt få kemiska analyser av grundvatten i Norrbotten. Halterna av olika miljögifter i de grundvattenprov som hittills tagits är generellt sett låga. Men eftersom miljögifter ändå förekommer tyder det på att det finns ett påverkanstryck på grundvatten i Norrbotten.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

"Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar."

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen för miljökvalitetsmålet är neutral.

Åtgärder har minskat många miljögifter men vissa halter är fortfarande höga och nya skadliga ämnen påträffas i förhöjda halter. Uppvandringen av vildlax i större älvar har ökat kraftigt det senaste årtiondet men med något sämre uppvandring de senaste åren. Bestånden av havsöring, vildlax i mindre älvar och kustharr är svaga men förbättras. Den positiva effekten är troligen en följd av striktare fiskeregler i havet samt fysiska åtgärder. Trots succesiv förbättring hämmas åtgärder riktade mot miljögifter, biologisk mångfald och kulturmiljöskyddet av kunskapsbrist om värden i marina vatten, finansiering av fysiska åtgärder samt fungerande styrmedel och planer. Viktiga grunda fastlandsnära miljöer är oftast oskyddade. Exploateringsgraden vid fastlandskusten är hög.

Myllrande våtmarker

"Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen är negativ.

För våtmarkerna är det viktigt med en naturligt fungerande hydrologi. Förutom att gamla diken fortsätter att avvattna våtmarker är hänsyn inom skogsbruket och vid dikesrensningar bristande. Från omgivande marker sker näringsläckage ut till våtmarker och vattendrag med bland annat igenväxning som följd. Arbetet med att hydrologiskt restaurera våtmarker har påbörjats i länet men fortfarande är åtgärdstakten alltför låg. En negativ utveckling sker i länets palsmyrar, med fler kollapsande palsar jämfört med tillväxande palsar på grund av ett varmare klimat med mer nederbörd. Skydd av våtmarker prioriteras inte på grund av bristande resurser. Ett förändrat klimat och intensivare markanvändning förväntas påverka våtmarkerna negativt.

Levande skogar

"Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen är neutral.

I ett längre perspektiv har stora omvandlingar av skogen skett med negativa påföljder för skogens ekosystem. Miljöhänsynen har förbättrats de senaste decennierna men har fortfarande brister. Situationen för många skogslevande arter är kritisk. Så länge skogar med lång kontinuitet avverkas är det ofrånkomligt att viktiga livsmiljöer krymper eller

försvinner och att landskapet blir alltmer fragmenterat. För att stärka den biologiska mångfalden i länet behövs ytterligare arealer formellt skyddad skog, en förbättrad miljöhänsyn i skogsbruket och en landskapsbaserad naturvård. Skogsstyrelsens bedömning är att utvecklingen på dessa punkter är för långsam.

Ett rikt odlingslandskap

"Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks."

Nej

Länsstyrelsen bedömer att målet inte kommer nås till år 2020. Utvecklingen går i motsatt riktning jämfört med de uppsatta miljömålen i odlingslandskapet.

Lantbrukarna blir äldre och få tar över gårdarna. Kvarvarande gårdar rationaliseras och blir större. Vi får allt färre mjölkdjur.

Arealen åker- och betesmark minskar bland annat beroende på att mjölkproducenterna blir färre. Däremot ökar arealen slåttermark i form av slåttermyrar. Norrbotten är det län som har störst areal slåttermark i landet.

Nedläggningarna beror till stor del på faktorer som kan kopplas till den generella samhällsutvecklingen. De ekonomiska stöd som finns inom jordbruksområdet styrs av beslut inom EU och av internationella beslut. Detta gör att förutsättningarna för att nå miljökvalitetsmålet är små.

Det finns många miljömässiga fördelar med att stärka jordbruket i Norrbotten. En ökad lokal produktion av mat skulle minska miljöavtrycket. Klimatet och det nordliga läget gör att förutsättningarna för spannmål och de flesta grönsaker inte är optimala medan villkoren för vallodling och därmed animalieproduktion är goda.

Storslagen fjällmiljö

"Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar."

Nära

Miljökvalitetsmålet är nära att nås med i dag beslutade styrmedel. Utvecklingen är negativ.

Norrbottensfjällens storslagenhet, omfattande renbetesmarker, gynnsamma bevarandestatus och låga exploateringsgrad kan sannolikt upprätthållas. De problemområden som finns, exempelvis markskador orsakade av terrängkörning och kunskapsbrist om fjällens kulturmiljövärden hinner sannolikt inte att åtgärdas fram till målåret. Även förutsättningarna för renskötsel behöver stärkas. För att upprätthålla naturbetesmarkerna i fjällen är det viktigt att renskötseln kan fortsätta och utvecklas. På längre sikt kan klimatförändringar innebära stora förändringar i fjällmiljön.

God bebyggd miljö

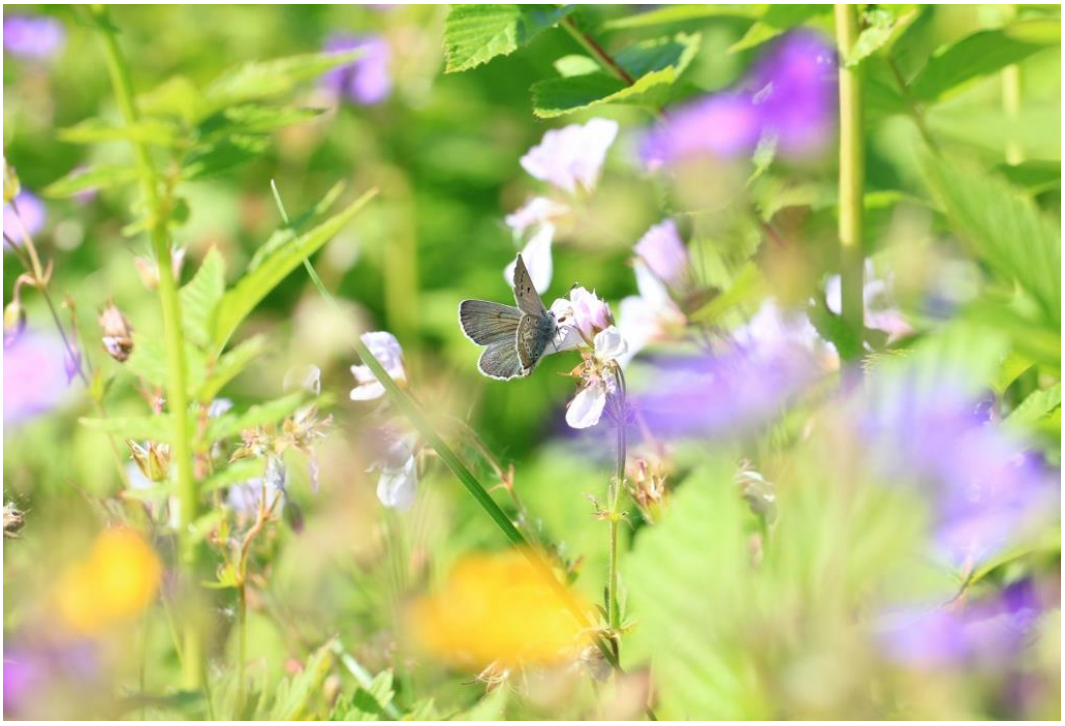
"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen är positiv.

Bostadsbristen och den demografiska utvecklingen är allvarliga hot mot en god bebyggd miljö i stora delar av länet. Hälften av kommunerna i Norrbotten uttrycker en fortsatt brist på bostäder. Framförallt är det en efterfrågan på små, billiga och tillgänglighetsanpassade lägenheter i centrala lägen som efterfrågas. Högt bebyggelsetryck i städer och delvis bristande planering, leder till att kulturvärden och andra stadsbyggnadsvärden påverkas negativt. Det demografiska läget i framför allt glesbygden, med utflyttning och åldrande befolkning, leder bland annat till försämrad tillgång till service och att jordbruksanknutna kulturmiljöer försvinner. Utvecklingen för miljökvalitetsmålet är dock positiv, medvetenheten är större och det finns ett större intresse för en hållbar samhällsplanering.

Ett rikt växt- och djurliv

"Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd."

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med beslutade styrmedel. Utvecklingen i miljön är negativ.

I Norrbottens skogs- och kustland samt i Bottenviken är naturen påverkad av en intensiv mark- och vattenanvändning. Många av naturtyperna och arterna saknar gynnsam bevarandestatus. De flesta av länets hotade arter finns i skogslandskapet. Dagens skogsbruk leder till fortsatt fragmentering av skogslandskapet som på sikt kan leda till utdöende av arter. Inom jordbruket har rationaliseringar och nedläggningar skett och pågår fortfarande; något som kan leda till att hävdgynnade arter försvinner. I fjällen och i de fjällnära skogarna, våtmarkerna och vattendragen bedöms situationen vara betydligt mer gynnsam. Naturreservat och annat områdesskydd är av stor betydelse för bevarandet av ett stort antal arter, genom att erbjuda lämpliga livsmiljöer för såväl hotade som mer vanliga arter.

Åtgärder för miljömålen – vad har gjorts och vad krävs?

Trots att mycket bra miljöarbete pågår i Norrbotten krävs det stora insatser för att nå miljömålen.

Under hösten 2018 fastställde Länsstyrelsen ett nytt åtgärdsprogram för att nå de regionala miljö-, klimat- och energimålen. Det ska vägleda och stödja prioriteringar, sprida goda exempel samt stimulera till ökad samverkan.

För att nationella och regionala mål ska bli verklighet måste de också brytas ned och arbetas med lokalt. Arvidsjaurs och Gällivare kommuner har under 2018 antagit nya lokala miljömål.

Drivkrafterna bakom de processer som leder till ökade utsläpp och belastning av ekosystemen, styrs i hög omfattning av konsumtionen. Det krävs förändringar i konsumtionsmönstren och det kan bland annat åstadkommas genom satsningar där konsumenter med hjälp av information och ekonomiska styrmedel, motiveras att ändra konsumtionsbeteende.

Eftersom länets tunga industri står för merparten av de klimatpåverkande utsläppen, är initiativet Fossilfritt stål HYBRIT en viktig åtgärd. SSAB, LKAB och Vattenfall meddelade i början av 2018 att de går vidare i processen med planering och projektering av en pilotanläggning.

Klimatklivet är en viktig satsning för att minska de klimatpåverkande utsläppen. Det har också varit ett ökat intresse att söka medel från Klimatklivet.

Flera insatser har under året genomförts i kommunerna, i syfte att minska biltrafikens påverkan på klimat och luftkvalitet och Region Norrbotten har under året fastslagit en ny länstransportplan för Norrbottens län 2018-2029. Vägtransporterna måste övergå till mer miljövänliga transportslag som tågtrafik. En viktig åtgärd som bör genomföras är byggandet av Norrbotniabanan.

För att minska negativa effekter från sura sulfatjordar, finns det behov av riktlinjer för markanvändning inom sulfidjordsområden samt behov av informationsinsatser.

Under senare år har mycket hänt gällande kunskapsuppbyggnad kring miljögifter. Bland annat har provtagningar genomförts för att upptäcka eventuella förekomster av PFAS. Arbetet med att åtgärda förorenade områden går dock alltför sakta framåt och ökade resurser krävs om vi ska nå generationsmålet.

Majoriteten av Norrbottens kommuner jobbar med giftfri förskola och/eller annan handlingsplan för förebyggande kemikaliearbete utöver tillsyn men det bör bli mer fokus på inomhusmiljön, till exempel barnartiklar och byggmaterial.

För att nå målet om ozonskiktet krävs mer kunskap och större engagemang om CFC-haltigt bygg- och rivningsavfall, hos både tillsynsmyndigheter, fastighetsägare och rivningsentreprenörer. I Gällivare och Kiruna kommuner sker stora stadsomvandlingar med anledning av gruvdriften. Vid rivning av fastigheter genomför dessa kommuner identifiering och omhändertagande av CFC-haltigt material.

Det finns ett behov av åtgärder, exempelvis informationskampanjer, för att utemiljöer i ökad utsträckning ska utformas så att det finns tillgång till skugga samt ytterligare nationella åtgärder för att försöka förändra svenskarnas solvanor.

Länsstyrelsen har under året tagit fram en preliminär handlingsplan för grön infrastruktur. Inom ramen för arbetet har det tagits fram olika landskapsanalyser men det råder ett stort behov av fortsatt kunskapsuppbyggnad.

Insatser för bättre miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder pågår men miljöhänsynen bör förbättras för att minska negativ påverkan på skogsekosystem, våtmarker och vattenmiljöer. Likaså krävs ökad hänsyn vid vattenkraftsproduktion.

För att bevara den biologiska mångfalden är det mycket viktigt med fortsatt höga anslag till skydd av värdefull natur, det är av stor betydelse för bevarandet av naturtyper och ett stort antal arter.

Länsstyrelsen Norrbotten har under 2018, genom samråd och avtal med Statens Fastighetsverk, Sveaskog och Jokkmokks allmänning, säkrat bildande av ett stort antal naturreservat i de fjällnära skogarna.

Likafullt saknar stora arealer värdefull natur formellt skydd. Fler skogar med höga naturvärden behöver skyddas men även skyddet av våtmarker samt sjöar och vattendrag är alltför lågt prioriterat. Det behövs mycket mer resurser till områdesskydd om målen för biologisk mångfald ska nås till år 2020.

För de mest hotade arterna är det viktigt med de riktade insatser som görs inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter.

Stora arealer våtmarker är påverkade av framför allt gamla dikningar. Med resurser från den så kallade Våtmarkssatsningen genomfördes under 2018 igenläggning av diken inom två naturreservat. Planering pågår för restaurering av fler våtmarker i länet. Det krävs dock resurser för att fortsätta detta arbete.

Länsstyrelsen driver tillsammans med andra aktörer flera projekt som ska åtgärda vandringshinder och restaurera vattendrag. LIFE-projektet ReBorN som fått 124 miljoner SEK, pågår och kommer fortsätta till och med 2021 med att återställa flottledsrensade vattendrag. Ändå är en mycket stor andel av sjöarna och vattendragen påverkade av bland annat vägtrummor och gamla flottledsrensningar. Borttagande av vandringshinder, återställning av biotoper samt arbete för att förebygga vandringshinder måste prioriteras. Även resurser till miljöövervakning samt Länsstyrelsens egen tillsyn av vattenverksamhet måste öka.

För att få en kontinuitet i åtgärdsarbetet är det angeläget att det avsätts årliga medel istället för att den ska bygga på projektmedel.

Det har utförts åtgärder i flera projekt i kommuner som fått LOVA-bidrag för övergödningsåtgärder och kommunerna fortsätter sitt arbete med att ansluta fler bostadsområden till kommunala reningsverk. För närvarande pågår även ett flertal lokala naturvårdsprojekt (LONA) ute i länets kommuner, med insatser för naturvård och biologisk mångfald samt för att främja ett tillgängligt friluftsliv.

I Vattenmyndighetens nuvarande och kommande åtgärdsprogram förslås olika åtgärder som måste utredas vidare av de kommuner och myndigheter som åtgärdsprogrammen riktas till.

För att miljökvalitetsmålet för grundvatten ska nås i länet måste kunskapen om länets grundvatten förbättras.

Kunskapsbrist hämmar även åtgärdsarbetet i marina miljöer, men kunskapen om Norrbottens havsmiljö har succesivt förbättrats. Det Interreg-finansierade finsk-svenska projektet SEAmBOTH pågår. Det sker i samarbete med flera för att harmonisera naturvårdsarbetet och arbeta med naturvårdskartor i norra Bottenviken.

Inventeringar av grunda vikar och små vattendrag har genomförts för att ta fram kartbaserade planeringsunderlag. Det finns ett stort behov av att återställa livsmiljöer främst i kustmynnande vattendrag samt anslutande vikar.

Det finns ett generellt behov av åtgärder för att minska påverkan av miljögifter och övergödning i havet. Behovet av att återställa fysiskt påverkade områden ökar med kunskapen. Det finns beprövade

metoder som behöver växlas upp och tillämpas i större grad, men det finns även behov av att utveckla metoder för att komma igång med övriga fysiska åtgärder i havsmiljöer.

Den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena i odlingslandskapet är beroende av ett aktivt jordbruk. Det är därför prioriterat att underlätta för jordbruket så att produktionen kan fortsätta. Fortsatt stöd i form av miljöersättningar till utförare av exempelvis slåtter, inte minst myrslåtter, är avgörande för att upprätthålla verksamheten.

För att hävden av värdefulla slåtter- och betesmarker ska kunna fortsätta även i våra skyddade områden är det viktigt att det finns ekonomiska resurser för skötsel.

För att säkerställa värdefulla jordbruksmarker, är aktuellt och relevant planeringsunderlag om brukningsvärd jordbruksmark väsentligt. En kartläggning av jordbruksmark har under året utförts av Luleå och Bodens kommuner. Länsstyrelsen har under 2018 tillsammans med Hushållningssällskapet, tagit fram en vägledning med underlag, för bedömning och kartläggning av brukningsvärd jordbruksmark i länet.

Att skapa förutsättningar för friluftsliv i skyddade områden bidrar till måluppfyllelse av flertalet miljökvalitetsmål. Ledsystemet i fjällen är av stor betydelse för den storslagna fjällmiljön där en fungerande infrastruktur är förutsättning för hållbar utveckling av turismen.

En app (”Norrbottens Naturkarta”) har tagits fram av Länsstyrelsen, som ger vandraren längs ledsystemet information om naturen. Den innehåller även information om nationalparkerna och naturreservaten i Norrbotten.

Länsstyrelsen har stöttat kommunerna i arbetet med att friluftlivsmålen ska få genomslag i samhällsplaneringen.

För att upprätthålla naturbetesmarkerna i fjällen är det viktigt att renskötseln kan fortsätta och utvecklas. Aktuell forskning har visat att renbetet är viktigt för att hålla fjällandskapet mer öppet. I Norrbotten utgör vinterbetet i skogslandet den begränsande faktorn för renantalet. Därför är utvecklingen på vinterbetesmarkerna av betydelse för vilket betestryck som finns i fjällområdet.

Sametinget har tillsammans med samebyarna fortsatt att utveckla renbruksplanerna under året. Renbruksplaner är samebyarnas verktyg för att beskriva sin markanvändning. De skapar ökad förståelse för rennäringens behov hos andra markanvändande aktörer.

Samebyarnas terrängkörningsplaner bidrar till att minska markskador men det är av stor vikt att medel finns för att genomföra markförstärkningsåtgärder.

För kulturmiljövärden i skogslandskapet, är det främst behov av fornminnesinventering som krävs. I fjällen är det inte lika högt exploateringstryck men där är kunskapsläget för kulturmiljövärden minst lika dåligt. Trots insatser för att bevara samiskt kulturarv är dessa inte tillräckliga.

Målkonflikter kan förekomma mellan bevarande av värdefulla kulturmiljöer och ekologiska restaureringsåtgärder i sjöar och vattendrag. Resursbrist innebär att arbetet med vattenanknutna kulturmiljöer är svår att bedriva. Mer kunskap om både natur- och kulturvärden samt bättre samverkan, kan resultera i minskade målkonflikter. Skydd och tillsyn av kulturmiljöer behöver öka även i hav och kust. Kunskapen om fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar under vatten behöver öka.

Kunskapsbrist

För stora delar inom miljöarbetet, råder relativt stor kunskapsbrist i länet. Norrbotten är stort och glest befolkat. Det är en del av förklaringen till att det råder jämförelsevis stor kunskapsbrist om våra natur- och kulturmiljöer och människans påverkan på dessa.

Den historiska markanvändningen är dåligt känd i stora delar av länet men även effekter av dagens storskaliga markanvändning, mycket på grund av att kunskaperna om de naturtyper och arter som påverkas är begränsad.

Det behövs mer forskning bland annat om historisk markanvändning, om skogsbrukets långsiktiga effekter på både mark och vatten samt hur naturen fungerar på nordliga breddgrader i länet.

För att förbättra kunskapen behövs även bättre samarbete mellan olika discipliner som rör natur- och miljöarbete samt bättre samarbete mellan olika markägare och förvaltare.

I Norrbotten har vi brist på kunskap om alla artgrupper. Här saknas både kunskap om vilka arter som finns och om var de finns. För vissa artgrupper som exempelvis insekter, är kunskapen mycket bristfällig.

Det finns också geografiska kunskapsluckor och kunskapsbrist om vissa naturtyper i länet.

Eftersom länet är stort kommer det att ta lång tid innan vi får tillräcklig kunskap genom traditionella inventeringar. Det är därför viktigt med en fortsatt metodutveckling för artinventering. Sedan är det viktigt att det läggs mer resurser på att inventera de naturtyper och biotoper där vi vet att kunskapen är dålig.

Det genomförs i många fall mätningar och observationer vars resultat inte är tillgängliga. Det finns ett stort behov av att säkra dataflöden, från verksamhetsutövare till tillsynsmyndighet och vidare till nationell datavärd.

Länsstyrelsen
Norrbotten